

Projekt ma dwa podstawowe cele. Pierwszym jest zbadanie działalności Kongregacji Nadzwyczajnych Spraw Kościelnych i jej wpływu na kształtowanie polityki papieża wobec rządów państw europejskich w latach 1814-1870. Kongregacja Nadzwyczajnych Spraw Kościelnych, utworzona przez Piusa VII po wojnach napoleońskich, była organem doradczym papieża. Zajmowała się analizą spraw spornych między Kościołem a władzami państwowymi i wskazywała, jakie stanowisko powinna zająć Stolica Apostolska. Należeli do niej najwybitniejsi członkowie Kolegium Kardynalskiego. Od czasu swego powstania do 1870 r. odbyła 395 posiedzeń i omówiła ok. 1200 spraw. Drugi cel badawczy to przeanalizowanie kwestii, które były przedmiotem obrad Kongregacji. Chodzi tu przede wszystkim o ustalenie, czego dotyczyły spory między władzami państwowymi i kościelnymi, gdzie kryły się najważniejsze przyczyny konfliktów, jakie były różnice i podobieństwa między sytuacją w krajach katolickich i niekatolickich, jakimi kryteriami oceny posługiwała się Kongregacja, czego żądała, co akceptowała, co tolerowała, a co odrzucała.

Badanie ma być oparte na materiałach archiwalnych Kongregacji Nadzwyczajnych Spraw Kościelnych: relacjach, raportach, opiniach konsultantów, sprawozdaniach z posiedzeń itp. Są one przechowywane w Watykanie, w archiwum Sekretariatu Stanu oraz w Tajnym Archiwum Watykańskim. Z tego względu realizacja projektu wymaga kilku miesięcy pobytu w Rzymie, potrzebnych do zebrania materiału archiwalnego, a także zapoznania się z literaturą naukową niedostępną w Polsce. Planowane opracowanie ma zawierać elementy historii politycznej, społecznej i religijnej, dziejów prawa i mentalności. Wykorzystana zostanie metoda porównawcza, prozopograficzna (przedstawienie kardynałów-członków Kongregacji jako pewnej grupy i środowiska) oraz analiza statystyczna danych dotyczących geografii politycznej, geografii wyznaniowej i chronologii spraw.

Ramy chronologiczne projektu otwiera kongres wiedeński, proklamujący restaurację dawnego porządku w Europie, a zamyka przyłączenie Rzymu do Królestwa Włoch, które spowodowało, że papież przestał łączyć swój urząd zwierzchnika Kościoła katolickiego z funkcjami świeckiego monarchy. Okres ten miał bardzo istotne znaczenie dla dziejów relacji państwo-kościelnych, ze względu na stopniowy i trudny dla obu stron proces przechodzenia od modelu państwa wyznaniowego (z prawnym uprzywilejowaniem religii panującej) do oddzielenia Kościołów i wspólnot religijnych od Państwa.

Zagadnienie stosunków między Kościołem a Państwem należy do ważnych i aktualnych problemów polskiej i europejskiej kultury. O jego znaczeniu świadczy nieprzerwana debata społeczna (także parlamentarna i medialna) dotycząca najbardziej stosownych rozwiązań prawnych, udziału Kościoła w życiu politycznym, miejsca religii w przestrzeni publicznej itp. Zagadnienia te nabrały ostatnio jeszcze większego znaczenia w kontekście konfrontacji cywilizacji europejskiej ze światem islamskim. Tymczasem w badaniach historycznych – szczególnie polskich - tematyka ta należy do najbardziej zaniedbanych. Brakuje specjalistów oraz rzetelnych, naukowych opracowań, do których mogłyby odnosić się osoby odpowiedzialne za podejmowanie decyzji i kształtowanie opinii publicznej. Proponowany projekt ma być krokiem w kierunku zapalenia tej luki.